

Prijedlog pridjevske funkcijsko-razredne nomenklature

T. Portada^a i V. Stilinović^b

^a Laboratorij za supramolekularnu i nukleozidnu kemiju, Institut Ruđer Bošković, P. O. Box 180, HR-10002, Zagreb

^b Zavod za opću i anorgansku kemiju, Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Horvatovac 102a, HR-10000, Zagreb

Proslov

Na jednome mjestu u članku *Što treba znati o hrvatskoj kemijskoj nomenklaturi?* najavili smo opširnije predstavljanje prijedloga pridjevske funkcijsko-razredne nomenklature.¹ Tu smo najavu djelomično ispunili na nedavno održanom 21. hrvatskom skupu kemičara i kemijskih inženjera posterskim priopćenjem naslovljenim *Prijedlog pridjevske funkcijsko-razredne nomenklature.*² Naš je prijedlog izazvao dosta veliko zanimanje sudionika skupa. U usmenim raspravama s kolegama, u kojima su dominirala odobravanja našeg prijedloga, iskristalizirala se ideja da ga – kao daljnji korak prema njegovu prihvaćanju – predstavimo i u pisanom obliku u časopisu *Kemija u industriji* s pozivom čitateljima da se sa svojim razmišljanjima i možebitnim primjedbama jave u rubriku *Mišljenja i komentari*, pa to ovim putem i činimo.

Uvod

Tijekom druge polovine XX. stoljeća u hrvatskoj kemijskoj nomenklaturi dominirala su kemijska imena tvorena kao polusloženice, primjerice: natrij-acetat, kalij-klorid, kalcij-oksidi, fenil-acetat, etil-metil-ke-ton, stiren-oksidi... Tijekom vremena uočilo se da takav način izražavanja atributnog odnosa ima niz jezičnih i praktičnih nedostataka, pa su zato sredinom devedesetih godina XX. stoljeća polusloženice zamijenjene pridjevskim sintagmama koje znatno bolje odgovaraju duhu hrvatskoga književnog jezika. Nažalost, ta zamjena nije provedena dosljedno, pa tako danas imamo s jedne strane natrijev acetat, kalijev klorid i kalcijev oksid, a s druge strane fenil-acetat, etil-metil-ke-ton i stiren-oksidi. Takvo stanje držimo neprirodnim i zbunjujućim.

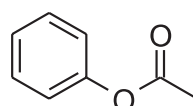
Polusloženice

Polusloženice su sveze dviju imenica povezanih spojnicom u kojima prva atributivno određuje drugu i ne sklanja se, a obje zadržavaju svoj naglasak. Pretjerana uporaba polusloženica (npr. ton-majstor, internet-stranica, film-festival) jedna je od najčešćih stilskih pogrešaka u suvremenom hrvatskom jeziku; mnogo je bolje reći i pisati tonski majstor ili majstor tona, internetska stranica te filmski festival ili festival filma. Povrh toga, polusloženice se često pišu bez spojnice (npr. ton majstor, internet stranica, film festival), što onda više nije samo stilski nego i pravopisna pogreška.

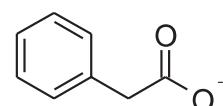
Poteškoće iz prakse

U pisanju funkcijsko-razrednih imena kemijskih spojeva učestalo se javljaju pravopisne i tipografske pogreške. Tako se, primjerice, za fenilni ester octene kiseline, umjesto propisanog oblika fenil-acetat, u praksi često vidaju oblici fenilacetat, fenil acetat, fenil-acetat, fenil -acetat... Sastavljeno pisanje (fenilacetat) neprihvatljivo je iz nomenklturnih razloga; fenilacetat je supstitucijsko ime druge kemijske vrste, konkretno aniona nastalog disocijaci-

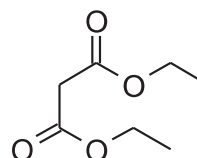
jom fenilactene kiseline. Preostali su oblici neprihvatljivi iz pravopisnih razloga.

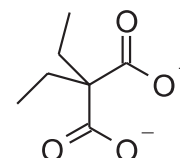
engleski: phenyl acetate
hrvatski: fenil-acetat
naš prijedlog: fenilni acetat

engleski: phenylacetate
hrvatski: fenilacetat
naš prijedlog: fenilacetat

engleski: diethyl malonate
hrvatski: dietil-malonat
naš prijedlog: dietilni malonat

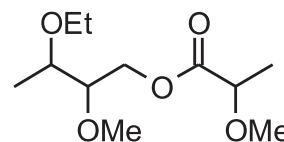
engleski: diethylmalonate
hrvatski: dietilmalonat
naš prijedlog: dietilmalonat

Prijedlog

Smatramo da bi se funkcijsko-razredna nomenklatura, po uzoru na binarnu nomenklaturu spojeva tipa soli, a za razliku od supstitucijske nomenklature, trebala temeljiti na pridjevskim sintagmama, tj. da bi, primjerice, umjesto fenil-acetat trebalo govoriti i pisati fenilni acetat, umjesto etil-metil-ke-ton predložimo etilni metilni ke-ton te umjesto stiren-oksidi – stirenov oksidi.

Prednosti pridjevske i manjkavosti polusloženičke funkcijsko-razredne nomenklature

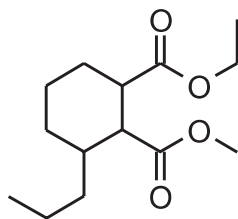
U složenijim kemijskim imenima tvorenima prema našem prijedlogu lakše je razlučiti dijelove funkcijsko-razrednog imena koji su tvoreni prema supstitucijskoj nomenklaturi, primjerice:

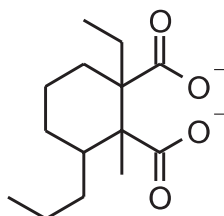
engleski: 3-ethoxy-2-methoxybutyl 2-methoxypropanoate
hrvatski, prema sadašnjim pravilima: 3-etoksi-2-metoksibutil-2-metoksiopropanoat
hrvatski, prema našem prijedlogu: 3-etoksi-2-metoksibutilni 2-metoksiopropanoat

Nadalje, sadašnje nomenklaturno pravilo, prema kojemu se funkcijsko-razredna imena tvore kao polusloženice, u nekim slučajevima dovodi do pojave nejednoznačnih kemijskih imena; drugim riječima, moguć je slučaj da dvije različite kemijske vrste imaju isto kemijsko ime (vidi sliku na sljedećoj stranici).

Naš prijedlog nema taj ugrađeni nedostatak.

engleski: 1-ethyl 2-methyl 3-propylcyclohexane-1,2-dicarboxylate
 hrvatski, prema sadašnjim pravilima: 1-etil-2-metil-3-propilcikloheksan-1,2-dikarboksilat
 hrvatski, prema našem prijedlogu: 1-etilni 2-metilni 3-propilcikloheksan-1,2-dikarboksilat

engleski: 1-ethyl-2-methyl-3-propylcyclohexane-1,2-dicarboxylate
 hrvatski, prema sadašnjim pravilima: 1-etil-2-metil-3-propilcikloheksan-1,2-dikarboksilat
 hrvatski, prema našem prijedlogu: 1-etil-2-metil-3-propilcikloheksan-1,2-dikarboksilat

Zaključak

Prihvatanjem našega nomenklaturnog prijedloga postiglo bi se jasnije razlikovanje supstitucijskih od funkcijsko-razrednih imena, bolja unutarnja usklađenost hrvatske kemijske nomenklature, bolja usklađenost pravila o sastavljenom, polusastavljenom i rastavljenom pisanju kemijskih imena između engleske i hrvatske kemijske nomenklature te daljnje približavanje hrvatske kemijske nomenklature duhu hrvatskoga standardnog jezika.

Literatura:

1. T. Portada, V. Stilinović, *Kem. ind.* **56** (4) (2007) 209–215.
2. T. Portada, V. Stilinović, 21. hrvatski skup kemičara i kemijskih inženjera, Trogir, 19.–22. travnja 2009., postersko priopćenje P-A42.

iz naših knjižnica

Uređuje: Danko Škare

Novi mrežni katalog knjiga Knjižnice Instituta "Ruđer Bošković"

B. Macan

Institut "Ruđer Bošković", Knjižnica
 Bijenička cesta 54, 10000 Zagreb

Uvod

Pitanje integriranog knjižničnog sustava trenutačno je jedno od gorućih pitanja knjižnične struke u Hrvatskoj. Njegova implementacija u knjižnice iz sustava znanosti i visokog obrazovanja trebala bi znatno popraviti kvalitetu usluga i knjižničnog poslovanja, ali i konačno omogućiti bolju međusobnu suradnju knjižnica i kvalitetan skupni katalog koji bi povećao vidljivost njihovih fondova potencijalnim korisnicima, a time i olakšao posao knjižničarima koji rade na poslovima međuknjižnične posudbe. Mnoge knjižnice imaju bogate fondove, no zbog nepostojanja kvalitetnih

mrežnih kataloga i kvalitetnog i ažurnog skupnog kataloga svih srodnih knjižnica u Hrvatskoj velik je dio tog fonda "nevidljiv", a time i "mrtav" za većinu potencijalnih korisnika. Nakon duge neizvjesnosti oko implementacije integriranog knjižničnog sustava u knjižnice iz sustava znanosti i visokog obrazovanja, Knjižnica Instituta "Ruđer Bošković"¹ odlučila se samostalno upustiti u im-

¹ U daljnjem tekstu Knjižnica IRB-a.